

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

0 0 0 0 0 4 ◀ 4

УДК 658.87.003.13

*Б. О. Ходакевич,
аспірант кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

ЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА Й ЕФЕКТИВНІСТЬ СУЧАСНИХ КОМПАНІЙ

*Bogdan Oleksandrovych Khodackevych,
PhD student of Enterprise Economy Department of
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

THE ECONOMIC EQUILIBRIUM AND AN EFFECTIVENESS OF MODERN COMPANIES

Робота присвячена дослідженню взаємозв'язку процесів досягнення та збереження економічної рівноваги та ефективності розвитку компаній. Проведено узагальнення концептуальних засад наукового аналізу проблематики ідентифікації стану рівноваги і оцінки ефективності функціонування економічних суб'єктів. Використано традиційний підхід статистично-стохастичного аналізу економічних і соціальних процесів, що дозволило виділити завдання та принципи прикладного аналізу діяльності компаній. Виділено основні умови і складові досягнення конкурентної рівноваги економічними системами макrorівня, дістав подальшого розвитку інструментарій дослідження економічних зв'язків. Результати дослідження створюють методологічну основу для використання статистичного та математичного інструментарію дослідження соціально-економічних процесів у прикладних дослідженнях.

The study is devoted to research the relationships of achieving and preserving economic equilibrium and efficiency of companies. It contains a generalization of the concepts and approaches to the scientific analysis of problems identifying and evaluating of the equilibrium and the efficiency of economic players. The study was built on the traditional approach to statistical and stochastic analysis of economic and social processes that allocated tasks and principles of applied analysis on the corporate level. The main

components of the environment and achieve competitive equilibrium of macro-economic systems was developed and research tools of economic relationships was improved. Results of the study provide a methodology for statistical and mathematical tools usage for applied researchingsocial and economic processes in modern conditions.

Ключові слова: *економічна рівновага, стохастичний аналіз, ефективність діяльності компанії, стійкість, стабільність.*

Key words: *economic equilibrium, stochastic analysis, efficiency of business activity, stability, sustainability.*

Постановка проблеми. Слід відзначити, що традиційні ринкові інститути конкурентної боротьби поступово еволюціонують у напрямку партнерських та коопераційних механізмів досягнення умовно стабільної рівноваги. При цьому під терміном «рівновага» можна розуміти багато різних станів економічних систем – від відсутності змін, до стабільних прогнозованих динамічних станів. З позицій управління підприємством чи не найбільш поширеним слід вважати розуміння рівноваги через «Парето-оптимальний розподіл ресурсів». Під цим словосполученням слід розуміти такий стан (комбінацію) розподілу економічних ресурсів підприємства (економічної системи макрорівня), який не дозволяє досягнути співвідношення обсягу результатів до обсягу витрат економічних ресурсів $-U_i'(r,c) \geq U_i(r,c)$ для всіх $i \in 1,2...I$ та $U_i'(r,c) > U_i(r,c)$ для деяких i ; де r – результати діяльності підприємства, c – витрати економічних ресурсів, U_i – стан економічної системи мікрорівня, i – кількість різновидів продукції. Відзначимо, що внаслідок відкритого характеру економічної діяльності підприємств за сучасних умов діяльності, слід говорити не про i кількість різновидів продукції, а про i кількість споживачів продукції. Таке трактування дозволяє виділяти внутрішніх та зовнішніх споживачів результатів функціонування економічних систем макрорівня, а також змінити акцент в дослідженні підприємства з технології трансформації ресурсів у продукцію, до процесів задоволення потреб споживачів на ринку. Дозволимо собі зробити невелику ремарку щодо необхідності системного підходу до дослідження підприємств на основі інтеграції академічно відокремлених функціональних сфер корпоративної діяльності – маркетингу, економіки підприємств та мікроекономіки.

З технічної точки зору наше базове уявлення про стан Парето ефективною рівноваги слід доповнити двома аналітичними сегментами - аналізом постачальника та споживача ресурсів чи результатів діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В класичних теоріях мікроекономіки ці два горизонти аналізу представляються аналізом попиту та пропозиції. В економіці підприємства ведуть мову про витрати та фінансово-економічні результати підприємства.

На погляд Д. Бугровата інші науковців, систему управління ефективністю бізнесу розумно аналізувати як складову трьох взаємопов'язаних елементів:

- Етики результативності - організаційного контексту, культури та менталітету співробітників, у рамках яких компанія прагне досягти тих чи інших результатів.

- Системи контролю й керування результатами бізнесу - систематичних процесів, процедур і методологічних підходів, які використовуються для оцінки результатів діяльності компанії та зворотного впливу з метою їх поліпшення.

- Систем управління ефективністю персоналу - процесів і стимулів, використовуваних компанією для досягнення максимального рівня віддачі від співробітників.

Кожен з цих трьох елементів включає в себе цілий ряд напрямків, які повинні бути тісно пов'язані між собою. Так, управління ефективністю персоналу включає параметри і критерії оцінки роботи співробітників, процес розгляду результатів їх роботи, зворотний зв'язок і оргвисновки. При цьому можна до нескінченності вимірювати ефективність роботи співробітників, але якщо результати цих вимірів не зв'язати безпосередньо з заробітною платою і кар'єрним зростанням, тобто з системою мотивації, то ця робота буде абсолютно марною. Етика високої результативності також формується під впливом ефективною системи мотивації і контролю, при чіткому визначенні цілей та пріоритетів компанії, ясному і однозначному поділі повноважень і відповідальності.

Відзначимо, що серед емпіричних досліджень сучасних підприємств можливо знайти різноманітні випадки порушення умов рівноваги й ефективності. Але більшість таких випадків вимагатиме наявності додаткових умов (неринкових інструментів регулювання, специфіки товару чи ціноутворення тощо), які змінюють базову логіку взаємозв'язку показників.

Мета і завдання. Метою роботи слід вважати розробку концептуальної моделі дослідження взаємозв'язку умов та складових досягнення стану стабільності чи рівноваги економічними системами та ефективністю економічних процесів, що протікають в них.

З позицій авторських досліджень доцільно зробити додаткове концептуальне узагальнення - досягнення конкурентної рівноваги економічними системами макrorівня можливе тільки на основі трьох завдань:

- максимізації прибутковості або продуктивності, як основи досягнення максимального прибутку за існуючого технологічного рівня виробництва;
- оптимального споживання на основі максимізації функції корисності, накопичених запасів попередніх періодів та існуючих бюджетних обмежень;
- ринкової очистки, що передбачає повне використання доступних економічних ресурсів за існуючого технологічного рівня і досягнутого оптимального споживання.

Викладення основного матеріалу. Представлені умови можливо легко розгорнути в системі мікроекономіки за моделлю «еквілібріуму Вальраса», а в понятійній системі економіки підприємства – в моделях результативності діяльності. Зазначимо, що у понятійному полі маркетингу мова повинна вестись з позицій раціональної моделі поведінки споживача та максимізації прибутковості продажів. У будь-якому з вказаних академічних вимірів легко можна перейти до більш спеціалізованого аналізу показників ефективності діяльності: прибутковості, продуктивності, економічності, маржинальної дохідності тощо. Незважаючи на розбіжності у наступному підрахунку цих показників чи галузевих особливостях трактування, всі вони у своїй основі пов'язані в єдину систему ринкової регуляції діяльності підприємства.

Представлений теоретичний підхід має певні обмеження чи неоднозначності з позицій практичного використання, але поряд з цим він все ж дозволяє пов'язати в єдину систему внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства за допомогою інструментів маркетингу та фінансово-економічного аналізу. Наприклад, теоретично проблематика досягнення стану рівноваги передбачає, що функції витрат, попиту, бюджетних обмежень та інші є монотонними та диференційованими (зазвичай, двічі диференційованими і випуклими). З позицій аналітичних розрахунків це означатиме можливість вирішення проблеми оптимізації (максимізації чи мінімізації) на базі математичної технології Лагранжа. Тут також доцільно згадати диференційний аналіз маржинальних доходів і витрат (мікроекономіка), аналіз відхилень у контролінгу (економіка підприємства) чи прогнозування ринкових змін у маркетингу. На завершення цього теоретичного блоку зазначимо, що умова ринкової очистки може бути реалізована як модель ринкової економіки, або ж як модель економіки ринків. Кожна зі згаданих моделей має певну специфіку представлення умови ринкової очистки, а також по-різному реагує на додаткові фактори впливу, наприклад, державне регулювання.

Ключові показники ефективності мають відслідковувати параметри, які вирішують зміни капіталізації компанії. Це можуть бути як фінансові показники, так і не фінансова інформація, яка відображає важливі операційні параметри роботи бізнесу. В ідеалі, система ключових показників ефективності має включати в себе короткострокові та середньострокові прогнози індикатори, які відслідковують потенціал розвитку бізнесу. Система показників ефективності бізнесу компанії повинна являти собою набір взаємопов'язаних індикаторів, починаючи з самих загальних параметрів її діяльності на рівні вищого керівництва і закінчуючи дуже конкретними операційними параметрами і рішеннями на рівні лінійних підрозділів. При цьому, дуже важливо, щоб система ключових показників ефективності на всіх рівнях не втрачала взаємозв'язок, тобто кожен рівень показників має деталізувати попередній на рівні конкретних факторів. Також, для того, щоб система ключових показників ефективності працювала керівництво має прийняти її та інтегрувати у всі управлінські процеси. Таким чином, необхідний комплексний підхід до всієї системи управління результатами бізнесу.

Проте побудувати ефективну систему показників раз і назавжди неможливо, так як, зовнішні умови функціонування компанії та її пріоритети постійно змінюються, показники, які використовуються можуть і мають змінюватись. При інтеграції системи ключових показників ефективності компанії використовують комбінацію факторів в залежності від конкретних умов і задач бізнесу.

Для того, щоб система управління результатами підприємницької діяльності стимулювала досягнення цілей компанії, необхідно, щоб був налагоджений механізм постановки цілей. Більшість успішних компаній використовують два рівня показників ефективності: базовий, або мінімальний, та випереджаючий, або бажаний. Такий спосіб постановки задач в комплексі з правильною мотивацією може привести до досягнення максимальних результатів.

Управління процесами представляє собою ряд елементів, які формалізують досягнуті домовленості і поставлені задачі. Не менш важливими є проведення взаємодій між різними рівнями організації, які необхідні для підтримки діалогу, який сприяє адекватній оцінці і розумінню ризиків, які постають перед організацією. Обмін думками має стимулювати досягнення поставлених задач шляхом аналізу проблем і ризиків, які виникають на шляху діяльності компанії.

На практиці компанії використовують два підходи до формування системи показників ефективності: підхід, який базується на фінансових параметрах, і підхід, який базується на ключових факторах успіху стратегії бізнесу. У першому випадку система показників ефективності будується на основі розщеплення ключових фінансових показників діяльності компанії і розподілення зон відповідальності за окремими підрозділами різних рівнів. Цей спосіб орієнтований на фінансовий результат, але саме це може обумовити його обмеженість.

Даний підхід може бути доповнений підходом, який базується на виявленні основних факторів успіху. Для цих факторів виявляються індикатори, на основі яких будуються ключові показники ефективності. Але проблема даного підходу полягає у тому, що його часто важко пов'язати з фінансовими результатами та факторами успіху, які вони мають відслідковувати. На практиці, компанії використовують саме фінансовий підхід, як основний і до нього вже додаються параметри, які мають компенсувати його надмірну прив'язаність до фінансових результатів періоду.

Для того, щоб можна було більш ефективно використовувати і контролювати ключові показники ефективності, для кожного рівня організації їх має бути не більше 5-10. В протилежному випадку ефективного контролю за показниками досягнути неможливо. Для вибору найбільш необхідних показників слід керуватися тим, які саме показники є важливими для компанії: їх збалансованість по видам показників, можливість впливу співпрацівників на них, їх простота.

Для оцінки тісноти зв'язків у економічних системах різних рівнів широко використовується математичний інструментарій, а саме коефіцієнти кореляції. Однак, слід відзначити, що при дослідженні соціально-економічних процесів вказані коефіцієнти можуть бути небезпечними внаслідок того, що вони можуть сприяти змішуванню стохастичних та детермінованих зв'язків. Така вада даних математичних показників не дозволяють віднести виявлену тісноту соціально-економічних зв'язків тільки до категорії причинно-наслідкових.

Як відомо, саме кореляційні коефіцієнти виступають основною частиною кореляційно-регресійного аналізу – однієї з найбільш поширених технологій статистичних досліджень в економіці. Некритичне сприйняття математичних інструментів в економічних дослідженнях призводить до підміни конкретного причинно-наслідкового аналізу формальним представленням зв'язків між різними складовими елементами економічних систем.

Висновки. Отже, у власних дослідженнях ми притримуємося думки щодо необхідності дослідження трьох елементів для коректної оцінки діяльності та розвитку компаній: безпосередньо діяльність людей, діяльність створених людиною об'єктів чи систем та оточення, де здійснюються (реалізуються) перші два елементи. Виходячи з цього нами виділяються три основні завдання економічного аналізу діяльності компаній:

- оптимальна оцінка й апроксимація;
- ідентифікація;
- стохастичне регулювання.

Завдання оптимального оцінювання й апроксимації слід трактувати як процес встановлення чіткої відповідності між параметрами діяльності компанії за допомогою будь-якого критерію найкращого наближення до обраного еталону. В межах цього завдання, як правило, формують функціональну чи функціональні залежності – рівняння регресії чи системи рівнянь – які найкращим чином описують виявлені (цільові) взаємозв'язки між параметрами діяльності.

Проблематика ідентифікації визначається нами як процес пошуку найбільш доцільних (раціональних) способів і методів невідомих у функціональних залежностях аналізу діяльності компаній. Досить часто виявлення таких невідомих у діяльності компаній базується на різного типу гіпотезах, які у математичному сенсі перевіряються на базі статистичних тестів. Завдання стохастичного регулювання має саме таку назву, так як нами визнається тільки ймовірнісний характер усіх без винятку управлінських рішень. У цьому контексті управління діяльністю та розвитком компаній доцільно розділяти на два типи: 1) коли цільова функціональна залежність має змістовне наповнення, а

параметри які на неї впливають (її виражають) можуть бути статистично оцінені, визначено рівень інформаційного шуму тощо; 2) коли цільова функціональна залежність невідома, а лише відомі статистичні характеристики параметрів чи бажаного стану компанії.

Список використаної літератури.

1. Киданов С.А. Экономические модели и методы управления / С.А. Киданов. - М. : Дело и сервис, 1998. – 174 с.
2. Клейнер О.Б. Підприємство в нестабільному економічному середовищі: ризики, стратегії, безпека / О.Б. Клейнер, В.Л. тамбовцев, Р.М. качалов. – К. : Економіка, 1997. – 254 с.
3. Коупленд Т. Вартість компаній: оцінка та управління ; пер. з англ. / Т. Коупленд, Т. Коллер, Д. Муррі. – К.: Факт-центр, 2001. – 380 с.
4. Могилевський В.Д. Методологія систем: вербальний підхід В.Д. Могилевський. – К. : Економіка, 1999. – 244 с.
5. Савицкая В.В. Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности / В.В. Савицкая. – М. : Инфра-М, 2003. – 217 с.
6. Черняк Ю.И. Анализ и синтез систем в экономике / Ю.И. Черняк. – М. : Экономика, 1970. – 47 с.
7. Шкарабан С. И. Основы оперативного экономического анализа / С.И Шкарабан. – Львов : Изд-во при Львов. госун-те изд. объединения Вища школа, 1988. – 136 с.

References.

1. Kidanov, S.A. (1998), Jekonomicheskie modeli i metody upravlenija [Economic models and management methods], Delo i servis, Moscow, Russia.
2. Klejner, O.B. Tambovtsev, V.L. and Kachalov, R.M. (1997), Pidprijemstvo v nestabil'nomu ekonomichnomu seredovyschi: ryzyky, stratehii, bezpeka [Enterprise in an unstable economic environment, risks, strategies, security], Ekonomika, Kyiv, Ukraine.
3. Kouplend, T. Koller, T. and Murri, D. (2001), Vartist' kompanij: otsinka ta upravlinnia [Cost of companies: Assessment and Management], Fakt-tsentr, Kyiv, Ukraine.
4. Mohylevs'kyj, V.D. (1999), Metodolohiia system: verbal'nyj pidkhid [Methodology of systems: verbal approach], Ekonomika, Kyiv, Ukraine.
5. Savickaja, V.V. (2003), Metodika kompleksnogo analiza hozjajstvennoj dejatel'nosti [Methodology of complex analysis of economic activities], Infra-M, Moscow, Russia.
6. Chernjak, Ju.I. (1970), Analiz i sintez sistem v jekonomike [Analysis and syntheses of systems in economics], Jekonomika, Moscow, Russia.
7. Shkaraban, S. I. (1988), Osnovy operativnogo jekonomicheskogo analiza [Basics of operative economic analysis], Izd-vo pri L'vov. gosun-te izd. ob'edinenija Vishha shkola, L'viv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2017 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу